

DİJİTAL DÜNYADA ÇOCUK HAKLARI: TÜRKİYE'DEKİ AİLE VE ÇOCUK POLİTİKALARINA İLİŞKİN ANALİTİK BİR BAKIŞ

Child Rights in the Digital Age:
An Analytical Perspective on Family and Child Policies in Türkiye

Doç. Dr. Hakan KARAĞAÇ*

Geliş Tarihi: 10.05.2025 | Yayına Kabul Tarihi: 6.10.2025

Öz

Dijital teknolojilerin hızlı gelişimi çocukların bilgiye erişim biçimlerini, sosyal etkileşimlerini ve öğrenme süreçlerini köklü biçimde dönüştürmüştür. Bu dönüşüm, bir yandan çocukların gelişimsel haklarını güçlendirirken diğer yandan onları mahremiyet ihlalleri, çevrimiçi zorbalık ve dijital bağımlılık gibi yeni risklerle karşı karşıya bırakmaktadır. Bu nedenle günümüzde çocuk haklarının güvence altına alınması, yalnızca geleneksel koruma mekanizmalarıyla değil; çağın dijital gerçekliklerini dikkate alan, çok katmanlı ve bütüncül politikalarla mümkün olabilmektedir. Bu çalışmada, Türkiye'de dijital çağda çocuk haklarının korunmasına yönelik yayımlanan politika belgelerini analiz ederek, bu politikaların çocuk hakları normlarıyla ne ölçüde örtüştüğünü değerlendirmek amaçlanmaktadır. Araştırmada Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yayımlanan

Abstract

The rapid development of digital technologies has profoundly transformed children's access to information, social interactions, and learning processes. This transformation, while strengthening child rights in terms of development, simultaneously exposes them to new risks such as privacy violations, cyberbullying, and digital addiction. Therefore, safeguarding child rights today is possible not only through traditional protection mechanisms but also through multilayered and holistic policies that take into account the digital realities of the age. This study aims to analyze policy documents published in Türkiye concerning the protection of child rights in the digital era and to evaluate the extent to which these policies align with international child rights norms. The research examined eight policy documents, including strategic plans, vision papers, action plans, declarations,

* Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, karaagac.hakan@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-6586-5940.

stratejik planlar, vizyon belgeleri, eylem planları, bildirgeler ve çalıştay raporlarından oluşan sekiz politika belgesi incelenmiştir. Politika belgeleri güncellik, kamuya açıklık ve çocuk haklarıyla doğrudan ilişkili olma ölçütlerine göre seçilmiş, MAXQDA yazılımı aracılığıyla tematik analiz yöntemi uygulanmıştır. Kodlama süreci sonunda; ayırım gözetmeme, çocuğun yüksek yararı, yaşama ve gelişme hakkı, katılım hakkı ve politika dilindeki yönelimler olmak üzere 5 ana tema ortaya çıkmıştır. Bulgular, Türkiye'de çocukların dijital ortamlarda korunmasına yönelik politikaların son yıllarda önemli dönüşümler geçirdiğini, ancak çoğunlukla koruma odaklı bir yaklaşımın hâkim olduğunu ve hakların dengeli gözetimi ihtiyacını ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, dijital çocuk haklarının korunması için çok paydaşlı, kapsayıcı ve çocuk merkezli yaklaşımların geliştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

and workshop reports issued by the Ministry of Family and Social Services. The documents were selected based on criteria of recency, public accessibility, and direct relevance to child rights; and thematic analysis was conducted using MAXQDA software. At the end of the coding process, five main themes emerged: non-discrimination, the best interests of the child, the right to life and development, the right to participation, and orientations in policy discourse.. The findings reveal that, although policies on protecting children in digital environments in Türkiye have undergone significant transformations in recent years, they remain predominantly protection-oriented, underscoring the need for a more balanced consideration of rights. In conclusion, the study emphasizes the necessity of developing multi-stakeholder, inclusive, and child-centered approaches to effectively safeguard digital child rights.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Hakları, Çocuk Koruma, Dijital Dönüşüm, Politika Analizi, Sosyal Politika.

Keywords: Child Rights, Child Protection, Digital Transformation, Policy Analysis, Social Policy.

1. GİRİŞ

Dijital teknolojilerin hayatın her alanına nüfuz etmesiyle birlikte bireylerin bilgiye erişim biçimleri, iletişim alışkanlıkları ve sosyal ilişkileri köklü biçimde değişmiştir. Bu dönüşüm sürecinden en çok etkilenen gruplardan birisi de şüphesiz çocuklardır. Günümüzde çocukların dijital araçlara erişimi yalnızca yaygınlaşmakla kalmamakta, aynı zamanda yaş sınırı da belirgin şekilde düşmektedir. Dünya genelindeki internet kullanıcılarının üçte biri 18 yaş altındaki bireylerden oluşmaktadır (UNICEF,2017). Bu oranlar, çocukların çevrimiçi ortamdaki varlığının artık kalıcı ve belirleyici bir gerçeklik olduğunu ortaya koymaktadır.

Geleneksel çocukluk deneyiminden farklı olarak, dijital çağın çocukları ekranlarla iç içe büyümekte; eğitimden oyuna, arkadaşlıktan özgür ifade alanlarına

kadar pek çok yaşamsal etkinliği dijital ortamlarda gerçekleştirmektedir. Günümüzde çocuklar için dijital platformlar yalnızca birer bilgi kanalı değil, aynı zamanda oyun alanı, öğrenme zemini ve kimlik inşa sahası hâline gelmiştir (Livingstone, 2014; Mascheroni & Ólafsson, 2016). Dijital dünyanın sunduğu bu çok yönlü olanaklar, çocukların gelişimsel haklarını güçlendirmekle birlikte, onların çeşitli tehlikelerle karşı karşıya kalma riskini de beraberinde getirmektedir. Bu riskler; dijital mahremiyetin ihlali, çevrimiçi zorbalık, veri güvenliği, ticari sömürü ve dijital bağımlılık gibi geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır (Stoilova vd., 2021).

Çocuk haklarının güvence altına alınmasında temel referans noktası olan Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (BMÇHS), çocuğun üstün yararı ilkesini her türlü politika ve uygulamanın merkezine koymuştur. Bununla birlikte, 1989'da kabul edilen sözleşme, dijitalleşmenin bugünkü boyutlarını öngörmediği için dijital çağın yeni sorunlarına doğrudan cevap verememektedir. Bu eksikliği gidermek amacıyla Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, 2021 yılında yayımladığı 25 No'lu Genel Yorum'da, dijital ortamların çocuk haklarıyla ilişkisinin kapsamlı biçimde değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır (UNCRC, 2021). Bu yorum, çocukların ifade özgürlüğü, bilgiye erişim, özel hayatın gizliliği, eğitim ve oyun haklarının dijital bağlamda da geçerli olduğunu hatırlatmaktadır. Bununla birlikte taraf devletlere çevrim içi ortamlarda çocukları hem korumak hem de güçlendirmek için sorumluluk yüklemektedir. Uluslararası düzeyde gelişen bu normatif çerçeveye paralel olarak, Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği de çocukların dijital haklarına ilişkin politika belgeleri yayımlamış, çevrim içi güvenlikten dijital vatandaşlığa kadar geniş bir alanı kapsayan yol haritaları geliştirmiştir (Livingstone vd., 2024). Türkiye'de de dijitalleşmenin hızlanmasıyla birlikte çocukların çevrim içi ortamda korunmasına yönelik çeşitli politika ve strateji belgeleri hazırlanmıştır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın stratejik planları, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK)'nun güvenli internet hizmeti ve Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)'nin dijital okuryazarlık programları, bu çabaların somut örnekleri arasında yer almaktadır.

Mevcut araştırmalar, dijital dünyada çocuk haklarının korunmasının yalnızca risklerden sakınma perspektifine indirgenemeyeceğini ortaya koymaktadır. Çocukların dijital ortamları aktif, yaratıcı ve güvenli biçimde kullanabilmeleri, dijital okuryazarlık, eleştirel düşünme ve medya bilinci gibi becerilerle

desteklenmelidir (UNİCEF,2023; Konuk Sommer,2025). Aksi takdirde çocukların dijital ortamlardaki konumları yalnızca “korunması gereken kırılgan bireyler” çerçevesine sıkışacak, onların dijital yurttaşlık ve katılım hakları göz ardı edilecektir (Charisi vd.,2022).

Fırsatların ve risklerin iç içe geçtiği dijital çağda, çocuk haklarının yalnızca geleneksel koruma mekanizmalarıyla değil, çok katmanlı ve çağın gerçekliklerine uygun politikalarla güvence altına alınması zorunlu hâle gelmiştir. Bu nedenle, çalışmanın devam eden kısmında, öncelikle dijital dünyada çocukların karşılaştığı çevrimiçi riskler ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Ardından, bu alandaki uluslararası normlar ve politika çerçeveleri değerlendirilecek ve son olarak Türkiye'deki mevcut durum kapsamlı bir şekilde incelenecektir. Çalışmada nitel doküman analizi yöntemi kullanılarak strateji belgeleri, eylem planları ve rehber dokümanlar tematik açıdan değerlendirilmiştir. Böylelikle Türkiye'deki politika söyleminin dijital çocuk haklarıyla ilişkisi, fırsatlar ve sınırlılıklar bağlamında analitik bir şekilde ortaya konulmaktadır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Dijital Dünyada Çevrimiçi Riskler

Dijital teknolojilerin hızla yaygınlaşması çocukların çevrimiçi ortamlarda karşılaştıkları risklerin çeşitlenmesine ve yoğunlaşmasına neden olmuştur. Çocuklar, internet ve sosyal medya gibi dijital platformlar aracılığıyla geniş bir veri ağına ve sosyal ilişki yelpazesine erişim sağlarken aynı zamanda ciddi tehlikelerle de karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle siber zorbalık, dijital istismar, çevrim içi taciz ve çevrim dışı temasa evrilen riskli iletişimler, dijital çağın çocuklar üzerindeki en görünür travmatik etkilerindendir. Bu bağlamda, çocukların dijital dünyada maruz kaldıkları riskler içerik riskleri, iletişim riskleri, davranışsal riskler, ticari riskler ve dijital mahremiyet riskleri olarak ele alınabilir (OECD, 2021; Livingstone & Stoilova, 2021).

İçerik riskleri, çocukların yaşlarına uygun olmayan veya zarar verici dijital materyallerle karşılaşma durumunu ifade eder. Bu tür riskler; şiddet, nefret söylemi, pornografi, ayrımcı dil ve yanlış bilgi gibi psikolojik ve duygusal olarak olumsuz etkiler yaratabilecek içerikleri kapsamaktadır (Livingstone & Helsper, 2007;

Stoilova vd., 2021). Özellikle sosyal medya platformlarında hızla yayılabilen bu tür zararlı içerikler, çocukların zihinsel sağlığını olumsuz etkileyebilir. Anksiyete, depresyon, düşük benlik saygısı, sosyal ilişkilerde zayıflama ve akademik başarıda düşüş gibi sonuçlar doğurabilir (Livingstone & Stoilova, 2021; Çetinkaya Büyükbodur, 2024).

İletişim riskleri, çocukların çevrimiçi ortamda tanımadıkları kişilerle kurdukları etkileşimlerden kaynaklanan tehditleri ifade eder. Bu tür riskler, çevrimiçi taciz, istismar, şantaj ve çevrimdışı temasa dönüşen tehlikeleri kapsar. Çevrimiçi temas ile çocukların dijital ortamlarda yabancı kişilerle tanışması, kandırılması veya fiziksel olarak istismara açık hale gelmesi gibi ciddi tehditler ortaya çıkabilmektedir (OECD, 2021; Özkaya, 2023). Bu bağlamda, iletişim riskleri, çocukların dijital ortamlarda tanımadıkları kişilerle kurdukları etkileşimlerden kaynaklanan ve çevrimdışı temasa dönüşebilecek ciddi tehditleri içermektedir.

Davranışsal riskler, çocukların çevrimiçi ortamlarda sergileyebileceği zararlı veya tehlikeli davranışları kapsamaktadır. Bunlar arasında siber zorbalık, kendine zarar verme eğilimleri, riskli meydan okuma oyunlarına katılım ve tehlikeli viral içeriklerle etkileşim yer almaktadır (Hasebrink vd., 2011; Livingstone vd., 2019). Siber zorbalık, özellikle çocukların çevrimiçi ortamlarda akranları tarafından tehdit edilme, aşağılanma veya sosyal dışlanmaya maruz kalması gibi durumlarla kendini göstermektedir. Bu tür zorbalık, çocukların dijital ortamlara olan güvenini zedelemekte, sosyal ilişkilerini bozmakta ve akademik başarılarını olumsuz etkilemektedir (Stoilova vd., 2021).

Ticari riskler, çocukların dijital platformlarda ekonomik olarak sömürülme tehlikelerini kapsamaktadır. Özellikle YouTube, TikTok ve Instagram gibi platformlarda çocukların içerik üreticisi olarak kullanılmaları, çocuk emeğinin metalaştırılması ticari sömürünün dijital dünyadaki yeni biçimleri olarak değerlendirilmektedir (Abidin, 2017). Özellikle dijital platformlarda “influencer” kimliğiyle yer alan çocukların emeklerinin korunmasına yönelik yasal düzenlemelerin eksikliği, çocuk hakları açısından önemli bir boşluk yaratmaktadır (Divon vd., 2025).

Dijital mahremiyetin ihlali, çocukların çevrimiçi kimliklerinin korunamaması ve kişisel verilerinin izinsiz kullanılması gibi ciddi hak ihlallerini kapsamaktadır (Steinberg, 2017). Sosyal medya platformlarında çocukların kendi rızaları dışında

ifşa edilmesi hem bireysel özerkliklerini zedelemekte hem de onları çevrimiçi istismar riskiyle baş başa bırakmaktadır (Günder & Günder, 2022). “Sharenting” kavramı, ebeveynlerin çocuklarının özel anlarını sosyal medya hesaplarında sıkça ve denetimsiz biçimde paylaşımlarını ifade eder (Dursun, 2019). Kontrolsüz bir paylaşım süreci çocukların mahremiyetlerini zedelemekte, çevrimiçi istismar vakalarının oluşum sürecine zemin hazırlayabilmektedir (Livingstone & Third, 2017). Ayrıca, sharenting uygulamaları, çocukların “unutulma hakkı” ve “mahremiyet hakkı” gibi temel haklarının ihlali anlamına da gelmektedir (Dursun, 2019). Bu noktada, çocukların dijital mahremiyetinin korunmasına ilişkin tartışmalar bireysel boyutun ötesinde, uluslararası normlar ve politikalar çerçevesinde de değerlendirilmelidir.

2.2. Dijital Çocuk Haklarında Uluslararası Normlar ve Politikalar

Çocukların dijital ortamda güvenle var olabilmesi için güçlü uluslararası hukuk metinleri, strateji belgeleri ve politika çerçeveleri geliştirilmiştir. Bu çerçeveler, çocukların çevrimiçi güvenliğini sağlamak, haklarını korumak ve onların dijital dünyada güçlenmesini desteklemek amacıyla kapsamlı stratejiler sunmaktadır. Bu bağlamda, Avrupa Konseyi Çocuk Hakları Strateji Belgesi, Birleşik Krallık Dijital Hizmetler Yasası, BMÇHS 25 No’lu Genel Yorum, Avrupa Konseyi Çocuk Hakları Strateji Belgesi, UNICEF ve OECD raporları bu alandaki en önemli uluslararası rehberler arasında yer almaktadır.

Avrupa Konseyi, 2016 yılında yayımladığı “Çocuk Hakları Strateji Belgesi” ile dijital çocuk haklarının korunmasında yeni bir aşamaya geçmiştir. Bu strateji, çocukların dijital ortamlarda aktif ve bilinçli kullanıcılar olmalarının desteklenmesi gerektiğini vurgulamış ve dijital okuryazarlığın artırılmasını hedeflemiştir. Belgede, çocukların çevrimiçi platformlarda maruz kaldıkları risklere karşı korunması ve dijital haklarının güvence altına alınması için çok paydaşlı yaklaşımlar benimsenmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu kapsamda, devletlerin yanı sıra aileler, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve eğitim kurumları da çocukların dijital güvenliğinde kritik rol oynamaktadır (Council of Europe, 2016).

Birleşik Krallık 2020 yılında çocukların dijital haklarını korumak amacıyla “Age-Appropriate Design Code” adlı düzenlemeyi hayata geçirmiştir. Bu kod, dijital hizmet sağlayıcılarının çocukların en yüksek yararını gözetmesini hukuki

bir yükümlülük hâline getirmiştir (Information Commissioner's Office, 2020). Kod, çocukların kişisel verilerinin korunması, yaşa uygun içeriklerin sağlanması ve çevrimiçi güvenlik standartlarının artırılması gibi kritik alanlarda önemli bir çerçeve sunmaktadır. Özellikle, çevrimiçi platformların çocuk dostu tasarımlar geliştirmesini ve veri güvenliği standartlarına uygun hareket etmesini zorunlu kılmaktadır.

2021 yılında Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi (UNCRC) tarafından yayımlanan 25 No'lu Genel Yorum, çocukların dijital bağlamdaki haklarını yeniden yorumlamış ve dijital dünyada çocukların yüksek yararını gözetken politikalar oluşturma gerekliliğine vurgu yapmıştır. Bu genel yorum, çocukların dijital ortamda bilgiye erişim, ifade özgürlüğü, mahremiyet ve katılım haklarının korunmasını öngörmekte; devletlere çocukların dijital vatandaşlık kapasitelerini geliştirmeye yönelik politikalar üretme sorumluluğu yüklemektedir. Ayrıca belgede, çevrimiçi platformların çocuk dostu tasarımlar geliştirmesi, çocukların mahremiyetini koruyan algoritmalar kullanması ve veri güvenliği standartlarına uygun hareket etmesi gerektiği vurgulanmaktadır (UNCRC, 2021).

Aynı yıl OECD, "Children in the Digital Environment: Risks and Opportunities" başlıklı bir rapor yayımlayarak, çocukların dijital ortamlarda maruz kalabileceği riskleri önlemek ve fırsatlarını artırmak amacıyla çok paydaşlı stratejiler geliştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır (OECD, 2021). Bu rapor, çocukların çevrimiçi dünyadaki güvenliğini sağlamak için devletlerin, özel sektörün, sivil toplum kuruluşlarının ve ailelerin ortak sorumluluk üstlenmesi gerektiğini savunmaktadır.

Avrupa Birliği (AB), 2022 yılında yürürlüğe koyduğu "Digital Services Act" ile genel olarak tüm dijital hizmet sağlayıcılarını kapsayan, ancak çocukların korunmasına yönelik özel hükümler de içeren kapsamlı bir düzenleme sunmuştur. Bu yasa; hedefli reklam yasağı, yaşa uygun tasarım, veri güvenliği, gizlilik ve şeffaflık konularında katı kurallar getirmektedir (European Commission, 2022).

UNICEF'in 2023 yılında yayımladığı "Digital Technologies, Child Rights and Well-being" başlıklı politika belgesi ise dijital teknolojilerin çocukların yaşamları üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde ele alarak, çocukların dijital ortamlarda korunması ve güçlendirilmesi için öneriler sunmaktadır. Belgede, çocukların dijital dünyada karşılaştıkları risklerin azaltılması ve haklarının güvence altına

alınması amacıyla dijital erişim ve eşitsizlikler, dijital beceriler, dijital faydalar ve dijital riskler olmak üzere dört ana başlık altında değerlendirme yapılmaktadır (UNICEF, 2023).

2.3. Türkiye'de Dijital Çocuk Hakları

Dijital çağın çocuklar üzerindeki etkisi tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de giderek daha görünür hale gelmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2024 yılı verilerine göre, 6-15 yaş grubundaki çocukların internet kullanım oranı %91,3'e ulaşmıştır. Bu yüksek oran, çocukların dijital dünyayla olan etkileşimlerinin ne denli yoğun olduğunu göstermektedir. Dijital çağın çocuklar için sunduğu fırsat ve riskler bağlamında, Türkiye'de kamu politikaları da çeşitli düzeylerde dönüşüm geçirmiştir.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, BTK ve MEB başta olmak üzere birçok kurum, çocuklara ve ailelerine yönelik dijital farkındalık çalışmaları ve rehber yayınlar hazırlamışlardır. Ayrıca, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları da dijital çocuk haklarının geliştirilmesine ve korunmasına yönelik çeşitli çalışmalar yürütmektedirler. Bu çabaların bir parçası olarak 22 Nisan 2025 tarihinde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın desteklediği ve "sivil" bir inisiyatif olan "Dijital Dünyada Çocuk Hakları Sözleşmesi" hazırlanmıştır. Bu sözleşme, çocukların dijital ortamlarda güvenliğini sağlamak, haklarını korumak ve onları desteklemek amacıyla 13 maddelik bir çerçeve sunmaktadır.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, çocukların dijital ortamlarda korunması ve ailelerin bilinçlendirilmesi amacıyla çeşitli projeler yürütmektedir. Bakanlık tarafından hazırlanan Aile Eğitim Programı (AEP) içerisinde dijital ebeveynlik, çocukların çevrim içi risklerden korunması ve dijital okuryazarlık gibi başlıklar giderek daha fazla yer almaktadır. Ayrıca, bakanlığın resmi politika belgelerinde dijital dünyadaki çocuk haklarına yönelik yeni hedefler belirlenmiş, çocukların güvenliği için ailelerin aktif rol üstlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu belgeler, dijital çağın getirdiği riskler karşısında aile odaklı koruma mekanizmalarının güçlendirilmesini amaçlamaktadır.

BTK ise özellikle internet güvenliği ve çocukların çevrimiçi korunması alanında önemli çalışmalar yapmaktadır. "Güvenli İnternet Hizmeti" ile ailelere ve çocuklara farklı düzeylerde filtreleme seçenekleri sunulmuş, çevrim içi ortamda

zararlı içeriklerden korunmaları hedeflenmiştir. Ayrıca, yayımlanan rehberler ve düzenlenen eğitim programları ile çocukların dijital risklere karşı farkındalığının artırılması hedeflenmiştir.

MEB, dijital çağın eğitim ve çocuk hakları üzerindeki etkisini dikkate alarak çeşitli adımlar atmıştır. Güvenli ve Bilinçli İnternet Kullanımı konusunda öğretmen ve öğrencilere yönelik kılavuzlar hazırlanmış, müfredata dijital okuryazarlık ve çevrim içi güvenlik konuları eklenmiştir. Bunun yanında Fatih Projesi ve Eğitim Bilişim Ağı (EBA) üzerinden sağlanan içeriklerde öğrencilerin dijital ortamlarda hem öğrenme hem de güvenlik boyutları gözetilmiştir. Ayrıca, “Dijital Dünyada Ekran Kullanımı Araştırması (İlkokul)” gibi saha araştırmalarıyla “dijital farkındalık, bilinçli teknoloji kullanımı ve medya okuryazarlığını artırmaya yönelik” eğitim politikalarının geliştirilmesi planlanmaktadır.

Özetle, dijital dünyada çocuk hakları hem yerel hem küresel bağlamda hızla büyüyen bir araştırma alanına dönüşmektedir. Literatürde dijital dünyada çocuk hakları konusu çoğunlukla çevrimiçi riskler, psikolojik etkiler, sharenting, ebeveynlik tarzları, hukuki değerlendirmeler ve eğitim süreçleri etrafında şekillendiği görülmektedir (Steinberg, 2016; Livingstone vd., 2021; Abidin, 2017; Gözen & Şaldırdak, 2023; Tozduman Yaralı, 2023; Divon vd., 2025). Başka bir ifadeyle, çocukların dijital ortamlarda korunmasına ilişkin strateji ve politika belgeleri, çoğu zaman ikincil düzeyde ele alınmakta ya da yalnızca yasal boyutuyla sınırlı bir değerlendirme yapılmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın temel amacı, Türkiye’de dijital çağda çocuk haklarının korunmasına yönelik geliştirilen aile ve çocuk politikalarını analiz ederek, bu politikaların çocuk hakları normlarıyla ne ölçüde örtüştüğünü ortaya koymaktır.

3. YÖNTEM

Bu araştırma, politika belgelerinin içeriğini analiz etmek amacıyla nitel doküman analizi yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Doküman analizi, belirli bir konu hakkında mevcut olan yazılı materyallerin sistematik olarak incelenmesi ve değerlendirilmesi sürecini kapsar (Bowen, 2009). Bu yöntem, politika belgeleri gibi karmaşık metinlerin yapılarını, temalarını ve içeriklerini anlamak için sıkça tercih edilmektedir (Coffey & Atkinson, 1996).

3.1. Veri Kaynakları ve Belge Seçimi

3 Haziran 2011 tarihli ve 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Bakanlığın kurulmasıyla birlikte, daha önce Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na ait görevlerin devralınmasıyla Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin uygulanması ve izlenmesinden sorumlu "Koordinatör Kuruluş" olarak Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı belirlenmiştir (Kurt, 2016). Bu nedenle araştırma veri kaynağını Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yayınlanan politika belgeleri oluşturmaktadır. Belge seçimi aşağıdaki ölçütlere göre yapılmıştır:

- Belgelerin Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı resmi web sayfasında yayınlanmış kamuya açık ve çevrimiçi olarak herkesin erişimine açık olması,
- Belgelerin güncel ve dijital çağın dinamiklerine uygun olması amacıyla son 10 yıl içerisinde yayımlanmış olması,
- Belgelerin strateji belgeleri, eylem planları, rehberler, vizyon belgeleri ve çalıştay raporları gibi politika geliştirme sürecini doğrudan etkileyen metinlerden oluşması,
- Belgelerin çocukların dijital haklarının korunmasına, çevrimiçi güvenliklerine, veri gizliliklerine ve dijital katılımlarına ilişkin uygulama ya da strateji düzeyinde politika içeriği sunmasıdır.

Analiz edilecek belge seçiminde sonuç raporu yayınlanmayan raporlar, basın bültenleri, blog yazıları ve dijital çocuk haklarıyla doğrudan ilişkisi bulunmayan belgeler çalışmaya dahil edilmemiştir. Bu doğrultuda analize dahil edilen politika belgeleri şu şekildedir:

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Stratejik Eylem Planı (2024-2028)
- Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028)
- 25. Ulusal Çocuk Forumu Bildirgeleri (2024)
- Dijital Dünyada Çocuk Çalıştay Raporu (2024)
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Zirvesi Raporu (2024)
- Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2023-2028)
- Uluslararası 24. Çocuk Forumu (2023)

- Dijital Oyunlar İçin Çocuk ve Aile Rehberliği Çalıştayı Sonuç Raporu (2017)

3.2. Veri Analizi

Kodlama ve tema oluşturma sürecinde MAXQDA 2022 yazılımından yararlanılmış, özellikle kodların sıklığı, belgeler arası dağılımı ve temalar arası ilişkiler programın sunduğu araçlarla desteklenmiştir. Elde edilen veriler tematik analiz yoluyla incelenmiştir. Tematik analiz, verilerin belirli temalar altında toplanmasını ve bu temalar üzerinden anlamlandırılmasını sağlayan esnek ve güçlü bir nitel veri analiz yöntemidir (Braun & Clarke, 2006). Bu yöntemin tercih edilme nedeni, karmaşık politika belgelerindeki çok katmanlı söylemleri ve derin yapıları ortaya çıkarmak, çocuk hakları perspektifini daha net bir şekilde analiz edebilmek için sunduğu esneklik ve detaylı analiz olanaklarıdır.

Veri analizinde ilk aşamada, tüm politika belgeleri dikkatlice okunarak veri setine genel bir aşinalık kazanılmıştır. Bu süreçte, belgelerde sıkça tekrarlanan kavramlar, kullanılan terminoloji ve temel söylemler not edilmiştir. Verilere aşinalık kazanıldıktan sonra, belgelerde geçen anahtar kelimeler, kavramlar ve çocuk haklarıyla ilgili kritik ifadeler belirlenmiş ve kodlanmıştır. Kodlama sürecinde, belgelerdeki ortak temalar ve farklı bakış açıları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Kodlanan veriler, çocuk hakları perspektifine uygun şekilde gruplandırılarak daha geniş temalar altında toplanmıştır. Belirlenen temalar, belgelerin bütünlüğü ve araştırma amacı doğrultusunda gözden geçirilmiş, gereksiz tekrarlar ve örtüşen kodlar ayıklanarak temaların daha net bir yapıya kavuşturulması sağlanmıştır. Son aşamada temaların politika belgelerinde nasıl temsil edildiği ve hangi bağlamlarda kullanıldığı analiz edilerek nihai temalar elde edilmiştir.

Araştırmada yalnızca kamuya açık, resmi politika belgeleri kullanıldığı için etik kurul onayına ihtiyaç duyulmamıştır. Ancak, belgelerin güvenilirliğini ve geçerliliğini sağlamak adına, veriler doğrudan resmi kaynaklardan alınmış ve her bir belge orijinal yayımlanma tarihleri ve içerik bağlamları doğrulanarak analiz edilmiştir.

Tablo 1. Tema ve Alt Temalar

Tema	Alt Temalar
Ayrım Gözetmeme	Kapsayıcı Dijital Erişim
	Eşit Öğrenme İmkanları
Çocuğun Yüksek Yararı	Dijital Güvenlik ve Zararlı İçeriklerden Korunma
	Mahremiyet ve Kişisel Veri Güvenliği
	Denetim Mekanizmalarının Güçlendirilmesi
Yaşama ve Gelişme Hakkı	Dijital Okuryazarlık ve Eğitim Fırsatları
	Dijital Vatandaşlık Bilinci
	Psikososyal Dayanıklılık
	Dijital Ebeveynlik ve Aile Rehberliği
Katılım Hakkı	Çocukların Dijital Ortamda İfade Hakkı
	Dijital Medya Üretiminde Çocuk Katkısının Artırılması
	Politika Yapım Süreçlerine Çocukların Katılımı
Politika Dilindeki Yönelimler	Hakların Koruma Odağında Daralması
	Eğitim ve Bilinçlendirme
	Kurumsal Eşgüdüm ve Mevzuat Güncellemeleri

4.1. Ayrım Gözetmeme

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ikinci maddesi, tüm çocukların haklara eşit şekilde erişmesi gerektiğini vurgular. Dijital çağda bu ilkenin uygulanması,

çocukların coğrafi, sosyal, ekonomik ya da bireysel farklılıklarına bakılmaksızın, dijital dünyadaki fırsatlara eşit erişimlerinin sağlanmasını gerektirmektedir. Politika belgeleri incelendiğinde, ayırım gözetmeme ilkesinin dijital ortamda özellikle erişim, kapsayıcılık ve eşit eğitim imkanları üzerinden ele alındığı görülmektedir.

Kapsayıcı Dijital Erişim

Politika belgelerinde, dijital ortamlara erişimde çocuklar arasında ortaya çıkan yapısal eşitsizlikler önemli bir sorun olarak tanımlanmıştır. Özellikle kırsal bölgelerde yaşayan çocuklar ile özel gereksinimli çocuklar, dijital dünyadaki hizmetlerden ve fırsatlardan eşit şekilde yararlanma konusunda dezavantajlı konumda bulunmaktadır.²⁵ Ulusal Çocuk Forumu Bildirgesi'nde bu durum "Kırsal bölgelerde yaşayan çocuklar ile özel gereksinimi olan çocuklar da dâhil olmak üzere her çocuk için daha kapsayıcı ve erişilebilir, örgün ve çevrimiçi eğitim hizmetinin güçlendirilmesi" gerektiği şeklinde ifade edilmiştir. Dijital Dünyada Çocuk Çalıştayı sonuç raporunda da özel gereksinimli çocukların dijital dünyadaki fırsatlardan tam olarak yararlanabilmeleri için gerekli adımların atılması gerektiği şu şekilde vurgulanmıştır: "Özel gereksinimli çocukların dijital dünyaya erişimini kolaylaştıracak teknolojilerin geliştirilmesinin, dünya genelinde dikkat çeken bir konu haline geldiği ve bu sürecin ülkemizde de yaygınlaştırılması gerekmektedir."

Eşit Öğrenme İmkanları

Bilgiye ve eğitime erişim hakkının eşitliği, dijital çağda ayırım gözetmeme ilkesinin temel yansımalarından biri olarak ele alınmıştır. ²⁵ Ulusal Çocuk Forumu Bildirgesi'nde, "örgün ve çevrimiçi eğitim hizmetlerinin her çocuk için kapsayıcı ve erişilebilir hale getirilmesi" gerektiği belirtilmiş özellikle kırsal bölgelerdeki çocukların teknolojik altyapıya erişim imkanlarının artırılması gerektiği vurgulanmıştır.

4.2. Çocuğun Yüksek Yararı

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin üçüncü maddesi, çocuğa ilişkin tüm faaliyetlerde ister kamu ister özel kuruluşlar tarafından gerçekleştirilsin, çocuğun yüksek yararının öncelikli bir düşünce olması gerektiğini belirtir. Bu ilke, çocuğun fiziksel, zihinsel, ruhsal, ahlaki ve sosyal gelişiminin bütüncül olarak desteklenmesini

gerektirir. Dijital çağda bu ilke, çocukların çevrimiçi ortamlarda maruz kalabilecekleri risklere karşı korunmaları, kişisel verilerinin güvence altına alınması ve güvenli dijital alanlara erişimlerinin sağlanması şeklinde somutlaştırılabilir. Yapılan tematik analizde bu başlık altında; dijital güvenlik ve zararlı içeriklerden korunma, mahremiyet ve kişisel veri güvenliği ile denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi alt temaları ortaya çıkmıştır.

Dijital Güvenlik ve Zararlı İçeriklerden Korunma

Politika belgelerinde, çocukların çevrimiçi ortamlarda karşılaşılabileceği zararlı içeriklere karşı korunması, çocuğun yüksek yararının korunması kapsamında temel bir öncelik olarak belirlenmiştir. Aile Bakanlığı 2024-2028 Stratejik Planı'nda bu durum şöyle ifade edilmiştir: *“Aile bütünlüğünü tehdit eden ve değerleri zedeleyen unsurlarda (medya, dijital bağımlılık, madde kullanımı vd.) artış görülmektedir”* Benzer bir vurgu, 2023-2028 Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı'nda da yapılmıştır: *“Dijital ortamlarda çocukların zararlı içeriklerden korunmasına yönelik kontrol ve koordinasyon mekanizmasının oluşturulması.”* Bu bağlamda çocukların çevrimiçi ortamlardaki potansiyel tehditlere karşı etkin bir şekilde korunması gerektiği anlaşılmaktadır.

Mahremiyet ve Kişisel Veri Güvenliği

Çocukların dijital mahremiyetlerinin korunması, onların yüksek yararını sağlamak için kritik bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. 2023-2028 Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı'nda, çocukların çevrimiçi ortamlarda karşılaştıkları mahremiyet ihlalleri ve kişisel veri güvenliği tehditlerine dikkat çekilmiştir: *“Çocukların doğaları gereği siber zorbalık, uygunsuz içerik, kişisel verilerin korunması ve mahremiyetin ihlali gibi konularda savunmasız bir konumda bulunmaları nedeni ile çocukların teknoloji, medya ve internet kullanımıyla ilgili olarak ailelerin ya da çocuğa bakım ve hizmet veren yetişkinlerin özel bir sorumluluğu bulunmaktadır.”* Ayrıca, Dijital Dünyada Çocuk Çalıştay'ında çocuk verilerinin korunmasına ilişkin yeni bir ulusal düzenleme gerekliliği şöyle ifade edilmiştir: *“Çocuk verilerinin korunmasına yönelik ulusal düzeyde yeni bir düzenleme geliştirilmesi ve zararlı içeriklerle mücadelede proaktif bir yaklaşım benimsenmesi gerekmektedir.”* Bu vurgular, dijital ortamlarda çocukların kimliklerinin ve kişisel bilgilerinin

korunmasının, onların gelişim haklarının güvence altına alınmasıyla doğrudan bağlantılı olduğunu göstermektedir.

Denetim Mekanizmalarının Güçlendirilmesi

Çocuğun yüksek yararını korumak için dijital ortamlarda etkili denetim ve koruma mekanizmalarının güçlendirilmesi gerektiği politika belgelerinde tekrarlanan bir tema olmuştur. Özellikle çevrimiçi içeriklerin kontrolü ve zararlı içeriklerin önlenmesi konusunda güçlü bir altyapıya ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Dijital Dünyada Çocuk Çalıştay'ında, "Dijital dünyada çocukların güvenliğinin sağlanabilmesi için zararlı içeriklere karşı etkili denetim mekanizmalarının oluşturulması" gerekliliği açıkça vurgulanmıştır. Buna ek olarak, aynı çalıştay raporunda, internet ortamı ile ilgili mevcut yasal düzenlemelerin günün hızlı gelişmelerine paralel olarak yenilenmesi gerektiği de dile getirilmiştir: "Türkiye'de internet ortamı ile ilgili düzenlemelerin günün getirdiği hızlı gelişmeye paralel olarak gelişebilmesi için tedbirler alınması gerekliliği dile getirilmiş, özellikle çocukların verilerini koruyan düzenlemelerin ivedilikle tamamlanması gerektiği ifade edilmiştir." Bu söylemler, çocukların dijital ortamlardaki varlıklarının korunmasının yalnızca bireysel önlemlerle değil, güçlü ve sürekli güncellenen sistemsel mekanizmalarla mümkün olabileceğini göstermektedir.

4.3. Yaşama ve Gelişme Hakkı

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin altıncı maddesi, her çocuğun yaşama hakkı ile fiziksel, zihinsel, duygusal, bilişsel ve sosyal gelişiminin en üst düzeyde desteklenmesi gerektiğini hüküm altına almaktadır. Çocuğun sadece yaşamını sürdürebilmesi değil, aynı zamanda potansiyelini en iyi şekilde gerçekleştirebilmesi de bu madde kapsamında devletlerin sorumluluğundadır. Dijital çağda, çocukların gelişim hakkı, bilgiye erişim, dijital becerilerin geliştirilmesi, dijital vatandaşlık eğitimi ve çevrimiçi ortamlarda psikososyal dayanıklılık kazanımı gibi alanlarda yeniden tanımlanmaktadır. Politika belgeleri bu çerçevede, çocukların hem dijital dünyadaki fırsatlardan yararlanmasını hem de dijital risklere karşı güçlenmesini desteklemeye odaklanmıştır.

Dijital Okuryazarlık ve Eğitim Fırsatları

Dijital çağda çocukların bilgiye erişimi ve dijital becerilerinin geliştirilmesi, gelişim hakkının önemli bir boyutu olarak ele alınmaktadır. Dijital Oyunlar İçin Çocuk ve Aile Rehberliği Çalıştayı Sonuç Raporu'nda çocukları hem tehlikelerden korumak hem de oyunlarla olumlu gelişimlerini desteklemede dijital okuryazarlığa şu şekilde atıfta bulunmaktadır: *“Çocukları dijital oyunların tehlikelerinden korumanın ve dijital oyunların olumlu etkilerinden daha fazla yararlanmanın bir diğer yolu da dijital okuryazarlıktır.”* Dijital Dünyada Çocuk Çalıştayı sonuç raporunda ise çocuklara yönelik eğitim stratejileri kapsamlı şekilde tanımlanmıştır: *“Çocuklara yönelik eğitim stratejileri kapsamında, dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık eğitimlerinin anaokulundan üniversiteye kadar tüm yaş gruplarına verilmesi gerektiği ifade edilmiştir.”* Bunun yanı sıra, eğitimlerin daha etkili hale gelmesi için oyunlaştırma tekniklerinin kullanılması önerilmiş ve şöyle ifade edilmiştir: *“Oyunlaştırılmış etkinlikler ile çocuklara dijital okuryazarlık eğitimlerinin verilmesinin yararlı olacağı değerlendirilmiş ve bu tür eğitimlerin ana akım medya kanallarında yayınlanması önerilmiştir.”* Bu söylemler, çocukların dijital dünyada etkin ve güvenli bireyler olarak varlık gösterebilmeleri için sistematik ve kapsayıcı eğitim politikalarının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Dijital Vatandaşlık Bilinci

Çocukların dijital ortamlarda yalnızca kullanıcı değil, aynı zamanda hak sahibi bireyler olarak yer alabilmeleri, gelişim haklarının dijital ortama uyarlanmış bir yansımasıdır. 2023-2028 Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı'nda bu konuya özel bir vurgu yapılmıştır: *“Dijital vatandaşlık ve medya eğitiminin verilmesi, çocukların interneti güvenli bir şekilde kullanmasına ilişkin içeriklerin hazırlanması.”* Bu ifade, çocukların yalnızca dijital araçları kullanmayı öğrenmelerinin değil, aynı zamanda dijital ortamda hak ve sorumluluklarının bilincinde bireyler olarak yetiştirilmelerinin önemini göstermektedir.

Psikososyal Dayanıklılık

Çocukların gelişim haklarının korunmasında dijital ortamlarda karşılaşılan risklerle başa çıkabilme kapasitelerinin artırılması da temel bir strateji olarak

belirlenmiştir. Dijital Dünyada Çocuk Çalıştayı sonuç raporunda, dijital bağımlılık ve siber zorbalık gibi olumsuz etkilerle mücadele için çocukların psikososyal desteklenmesi gerektiği şu şekilde vurgulanmıştır: “Dijital bağımlılık ve siber zorbalık gibi olumsuzluklara karşı çocuklarda psikososyal dayanıklılığın artırılması önem arz etmektedir.” Bunun yanı sıra, ekran kullanımının dengelenmesi ve çocukların sosyal gelişimlerinin desteklenmesi için alternatif etkinliklerin teşvik edilmesi önerilmiştir: “Çocukların ekran kullanımını dengelemek amacıyla, onlara ekran dışında keyifli ve verimli etkinlikler sunulmasının önemli olduğu ifade edilmiştir.” Bu ifadeler, çocukların dijital ortamdaki varlıklarını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmeleri için sadece teknik değil, aynı zamanda duygusal ve sosyal becerilerle de desteklenmeleri gerektiğini göstermektedir.

Dijital Ebeveynlik ve Aile Rehberliği

Çocuğun gelişim hakkının dijital çağda korunabilmesi, yalnızca çocuğa yönelik müdahalelerle değil, aynı zamanda ebeveynlerin ve bakım verenlerin dijital ortamlarda çocuklara rehberlik edebilecek bilgi ve becerilere sahip olmalarıyla mümkündür. Dijital ebeveynlik, çocukların çevrimiçi ortamlardaki risklerden korunmaları ve dijital fırsatlardan en iyi şekilde yararlanmaları için gerekli bir destek mekanizması olarak görülmektedir. Politika belgelerinde ebeveynlere yönelik bilinçlendirme çalışmalarının artırılması gerektiği sıklıkla vurgulanmıştır. Çocuk Zirvesi Raporu’nda ebeveynlerin çocuklarına dijital ortamda rehberlik etmelerine destek olunması gerektiği vurgulanmıştır: “Çocuklarına dijital rehberlik yapabilmesi için ebeveynlere yönelik eğitimler verilmesi.” Ayrıca, Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028) kapsamında, ebeveynlerin ve aile bireylerinin dijital riskler konusunda farkındalıklarının artırılması hedeflenmiştir. Belgeye göre, “Ebeveynler başta olmak üzere aile bireylerine medya okuryazarlığı ve bilinçli medya kullanımı, dijital ebeveynlik, siber zorbalık, dijital suçlar gibi dijital ortamdaki olası riskler ve güvenli dijital dünya konusunda koruyucu, bilgilendirici ve yönlendirici eğitim çalışmaları yaygınlaştırılacaktır.” Bu ifadeler, dijital çağda çocuğun gelişim hakkının korunmasının, yalnızca bireysel değil, aynı zamanda aile temelli bir yaklaşımla ele alınması gerektiğini açıkça göstermektedir.

4.4. Katılım Hakkı

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin on ikinci maddesi, çocuğun kendisini etkileyen tüm konularda görüşlerini özgürce ifade etme ve bu görüşlerin yaşına ve olgunluğuna uygun şekilde dikkate alınması hakkını düzenlemektedir. Katılım hakkı, çocuğun yalnızca pasif bir hak öznesi değil, aynı zamanda toplumsal karar süreçlerine aktif bir katılımcı olması gerektiğini vurgular. Dijital çağda bu ilke, çocukların çevrimiçi platformlarda düşüncelerini ifade edebilmesi, dijital içerik üretimine katılabilmesi ve dijital politika yapım süreçlerinde seslerinin duyurulması gibi yeni boyutlar kazanmıştır.

Çocukların Dijital Ortamda İfade Hakkı

Politika belgelerinde çocukların dijital ortamlarda düşüncelerini serbestçe ifade etmelerinin desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Dijital Dünyada Çocuk Çalıştayı'nda bu konuya şu şekilde yer verilmiştir: “Çocukların ‘dijital katılım hakkı’ üzerinde de durulmuş ve çocuklara danışarak yapılan çalışmaların artırılmasının önemi vurgulanmıştır. Çocukların dijital katılım hakkı korunurken, güvenlik ve mahremiyetin ön planda tutulması gerektiği belirtilmiştir.” Bu vurgu, çocuğun dijital ortamdaki varlığının yalnızca tüketici rolüyle sınırlı kalmaması, aktif katılımcı bireyler olarak desteklenmesi gerektiğini göstermektedir.

Dijital Medya Üretiminde Çocuk Katkısının Artırılması

Çocukların dijital içerik üretim süreçlerine katılımının teşvik edilmesi, onların ifade özgürlüğü ve yaratıcılıklarının desteklenmesi açısından önem taşımaktadır. 25. Ulusal Çocuk Forumu Bildirgesi'nde bu konuda açık bir talep yer almaktadır: “Biz çocukların da katkı verebileceği; dijital çocuk hakları dergisi, TV kanalı, radyo kanalı, mobil uygulamalar gibi sosyal ve dijital iletişim platformlarının oluşturulmasını istiyoruz.” Bu ifade, çocukların dijital platformlarda yalnızca tüketici değil, içerik üreticisi ve aktif katılımcı olmalarının desteklenmesi gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Politika Yapım Süreçlerine Çocukların Katılımı

Çocukların ulusal ve uluslararası düzeyde politika geliştirme süreçlerine aktif şekilde katılmaları, katılım haklarının etkili kullanımının bir diğer boyutudur. 24. Uluslararası Çocuk Forumu Bildirgesi'nde bu amaç şöyle ifade edilmiştir: “Uluslararası

ve uluslararası (BM İklim Konferansı, BM Gençlik Konferansı gibi) politika geliştirme süreçlerinde çocuklar ve gençler olarak yer almalıyız ve çıkan sonuçları da yakından takip edebilmeliyiz.” Bu talep, çocukların yalnızca dinlenmeleri değil, karar alma süreçlerine aktif ve anlamlı katılımlarının sağlanması gerektiğini göstermektedir.

4.5. Politika Dilindeki Yönelimler

Dijital çağda çocuk haklarına yönelik hazırlanan politika belgeleri, çocukların nasıl tanımlandığı ve hangi hakların önceliklendirildiği konusunda önemli ipuçları sunmaktadır. Bu tema kapsamında hakların önceliklendirilme biçimi ve hak temelli eğitim stratejilerine ilişkin bulgular sunulmaktadır.

Hakların Koruma Odağında Daralması

Politika belgeleri, çocukların güvenliği ve korunması konularına güçlü bir vurgu yapmaktadır. Ancak belgelerde, gelişim, ifade özgürlüğü, bilgiye erişim ve katılım gibi hakların görünürlüğü, korunma hakkına kıyasla daha sınırlı bir şekilde ele alınmaktadır. Bu durum, politika belgelerinde haklar arasında bir öncelik sıralaması yapıldığını ve koruma odaklı bir yaklaşımın baskın geldiğini göstermektedir. 2023-2028 Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi'nde, dijital ortamlarda çocukların karşılaşabileceği risklere karşı önlemler alınması gerektiği tekrarlanan bir vurgu olarak yer almaktadır: *“Dijital ortamlarda çocukların zararlı içeriklerden korunmasına yönelik kontrol ve koordinasyon mekanizmasının oluşturulması.”* Benzer şekilde, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2024-2028 Stratejik Planı'nda çocuklara ilişkin ifadelerde, çocuklar çoğunlukla risklerden korunması gereken bireyler olarak tanımlanmaktadır. Belgede şu ifade yer almaktadır: *“Olumsuz medya ve internet içeriklerine maruz kalınmasının aile bütünlüğü ve bireyleri açısından risk oluşturması.”*

Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi'nde de medya ve dijital bağımlılık gibi unsurların aile yapısı üzerinde tehdit oluşturduğuna dair vurgu bulunmakta, çocuklar daha çok risk altında bireyler olarak tanımlanmaktadır: *“Medya ve teknolojinin bilinçli kullanımının teşvik edilmesi ve dijital bağımlılıkların azaltılması.”* Bu ifadeler, çocukların dijital dünyadaki rollerinin, aktif katılımdan çok, korunmaya muhtaç bir pozisyonda ele alındığını

göstermektedir. Buna karşılık, Dijital Dünyada Çocuk Çalıştayı Sonuç Raporu çocukların dijital ortamlardaki aktif katılım hakkına daha doğrudan atıfta bulunmaktadır. Raporda, çocukların katılımına yönelik yaklaşım şu şekilde ifade edilmiştir: “Çocukların ‘dijital katılım hakkı’ üzerinde de durulmuş ve çocuklara danışarak yapılan çalışmaların artırılmasının önemi vurgulanmıştır.”

Eğitim ve Bilinçlendirme

Politika belgelerinde eğitim ve bilinçlendirme çalışmalarının önemi sıkça vurgulanmaktadır. Ancak temel stratejik belgeler incelendiğinde, bu eğitim çalışmalarının çoğunlukla çocukların dijital ortamlardaki risklere karşı korunmasına odaklandığı, hak temelli bir bilinç geliştirme hedefinin ise sınırlı bir düzeyde yer aldığı gözlemlenmektedir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2024-2028 Stratejik Planı’nda, Aile Eğitim Programı (AEP) ve Türkiye Bağımlılıkla Mücadele (TBM) eğitimleri kapsamında medya ve internet kullanımına yönelik bilinçlendirme faaliyetleri planlandığı belirtilmektedir: “AEP ve TBM eğitimleri kapsamında bilinçli medya ve internet kullanımına yönelik eğitimler verilmesi.”

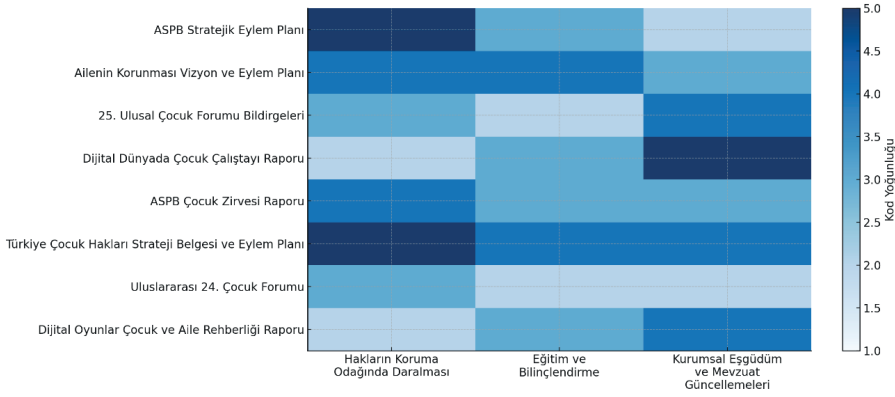
Bununla birlikte, Dijital Dünyada Çocuk Çalıştayı Sonuç Raporu’nda eğitim faaliyetlerinin yalnızca risklere karşı koruma amacı taşımaması gerektiği, çocukların dijital haklarını ve sorumluluklarını da kapsayacak şekilde geliştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Raporda şöyle denilmektedir: “Dijital okuryazarlık eğitimlerinin, haklar ve sorumluluklar gibi konuları da içerecek şekilde ders içeriklerine entegre edilmesi gerektiği tespit edilmiştir.”

Kurumsal Eşgüdüm ve Mevzuat Güncellemeleri

Politika belgelerinde, dijital çağda çocuk haklarının etkin şekilde korunabilmesi için kurumsal düzeyde koordinasyonun artırılması ve mevzuat altyapısının güçlendirilmesi gerekliliği açıkça vurgulanmıştır. Çocukların dijital ortamda karşılaştıkları risklere yalnızca bireysel veya aile temelli çözümlerle değil, güçlü ve güncellenmiş sistemsel mekanizmalarla yanıt verilmesi gerektiği öne çıkmaktadır. Aile Bakanlığı 2024-2028 Stratejik Planı’nda kurumlar arası koordinasyonun güçlendirilmesine yönelik doğrudan ifadeler yer almaktadır: “Kurumlar arası ortak veri akışı hızlı ve sistematik biçimde sağlanmalıdır. Hizmet sunumunda diğer kurumlarla ortak çalışma kültürü geliştirilmelidir.”

Bu ifadeler, dijital dünyada çocukların korunmasına ilişkin politikaların yalnızca bireysel kurumların çabalarına değil, sistematik bir iş birliği ve veri paylaşımı altyapısına dayanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, çocukların dijital ortamlardaki güvenliğinin sağlanabilmesi için mevcut mevzuatın güncellenmesi ve yeni hukuki düzenlemelerin geliştirilmesi gerektiği de belgelerde vurgulanmıştır. Özellikle Dijital Dünyada Çocuk Çalıştay Sonuç Raporu'nda şöyle denilmektedir: *“Türkiye’de internet ortamı ile ilgili düzenlemelerin günün getirdiği hızlı gelişmeye paralel olarak gelişebilmesi için tedbirler alınması.”* Bu vurgu, dijital dünyanın hızla değişen yapısına karşı mevcut düzenlemelerin zamanında güncellenmesi ihtiyacını göstermektedir. Özellikle çocukların kişisel verilerinin korunmasına ilişkin mevzuatın güçlendirilmesi, güvenli çevrim içi alanların oluşturulması için öncelikli alanlar olarak belirtilmiştir. Benzer şekilde, Dijital Oyunlar İçin Çocuk ve Aile Rehberliği Sonuç Raporu da kurumlar arası iş birliğinin sadece kamu kurumları arasında değil, sivil toplum kuruluşları ve akademi ile de sağlanması gerektiğini ifade etmektedir: *“Dijital dünyanın dinamik yapısı sebebiyle resmi kurum ve kuruluşların sivil toplum kuruluşları ve üniversiteler ile birlikte ortak ve koordineli çalışmalar yürütmesi.”*

Şekil 2'deki kod matrisi, bu temaya bağlı olarak belirlenen üç alt boyutun belgeler arasındaki dağılımını görselleştirmektedir. Görselleştirme, stratejik belgelerde koruma odaklı yaklaşımın baskın olduğunu, eğitim ve bilinçlendirme faaliyetlerinin çoğunlukla risklerden korunmaya indirgenerek ele alındığını, kurumsal eşgüdüm ve mevzuat güncellemelerine ilişkin vurguların ise daha çok çalıştay ve forum raporlarında öne çıktığını ortaya koymaktadır. Bu sonuç, politika dilinin genel yöneliminde koruma merkezli bir söylemin hâkim olduğunu, hak temelli bütüncül yaklaşımın ise ikincil bir düzeyde kaldığını göstermektedir.

Şekil 2. Politika Dilindeki Yönelimler Teması Kod Matrisi

5. TARTIŞMA

Dijital çağın getirdiği yeni sosyal ortamlar, ayırım gözetmeme ilkesinin yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılmıştır. Dijital ayrımcılık, bireylerin ekonomik durumları, yaşadıkları coğrafya veya fiziksel engelleri nedeniyle dijital ortamlara eşit erişim sağlayamamaları durumunu ifade eder (Mascheroni vd., 2022). Özellikle ekonomik yoksunluk, kırsal bölgede yaşama ve engellilik gibi faktörler, çocukların dijital hizmetlerden yararlanma ve çevrimiçi katılım imkanlarını sınırlandırmaktadır (UNCRC, 2021). Araştırma bulguları, kırsal bölgelerde yaşayan çocuklar ve özel gereksinimli çocuklar başta olmak üzere dijital katılım fırsatların sınırlı kaldığını ve geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Teknolojik altyapının yetersizliği, erişilebilir içerik eksikliği ve uygun yazılım çözümlerinin sınırlı olması, bu çocukların dijital dünyadaki fırsatlardan tam anlamıyla yararlanmasını engellemektedir. Dijital ayrımcılığın önlenmesi, yalnızca teknik erişimle değil, aynı zamanda içerik ve hizmetlerin kapsayıcılığıyla da ilgilidir (Criado vd., 2020). Dijital hizmetlere erişemeyen çocuklar yalnızca bilgiye değil, çevrimiçi eğitime, sosyal yardımlara ve çocuk dostu platformlara da erişimden mahrum kalabilmektedir (Mascheroni vd., 2022). Avrupa Birliği'nin "Better Internet for Kids (BIK)" Stratejisi, çocukların güvenli, kapsayıcı ve katılımcı bir dijital deneyim yaşamalarını sağlamak amacıyla bütüncül bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Bu strateji, yalnızca güvenlik önlemleri değil aynı zamanda çocuğun katılım hakkı, ifade özgürlüğü ve dijital yaratıcılığına da vurgu yapmaktadır.

(European Commission, 2022). Türkiye'deki politika belgelerinde ise çocuğun katılım hakkı henüz yeterince güçlü bir şekilde görünür değildir. Bu durum AB'nin yaklaşımı ile karşılaştırıldığında belirgin bir boşluk oluşturmaktadır.

Çocuğun yüksek yararı ilkesi, dijital çağda çocukların fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişimlerinin sağlanması için temel bir prensip olarak kabul edilmektedir (UNCRC, 2021). Bu ilke, çocukların çevrimiçi ortamlarda karşılaşabilecekleri risklerden korunmalarını, kişisel verilerinin güvence altına alınmasını ve güvenli dijital alanlara erişimlerinin sağlanmasını gerektirir. Araştırma bulguları, politika belgelerinde bu önceliklerin sıkça vurgulandığını ancak uygulamaya yönelik eksikliklerin devam ettiğini ortaya koymaktadır. Politika metinlerinde özellikle çevrimiçi içeriklerin kontrolü ve zararlı içeriklerin önlenmesi konusunda güçlü bir altyapıya ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte araştırmalar, dijital ortamlarda çocukların yüksek yararının sağlanmasının, yalnızca teknolojik önlemlerle sınırlı kalmaması gerektiğini, aynı zamanda çocukların dijital okuryazarlıklarının artırılması ve eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesini de kapsamaması gerektiğini vurgulamaktadır (Livingstone vd., 2024).

Çocuğun yüksek yararının sağlanması için çocuk mahremiyetinin korunması önem arz etmektedir. Çocukların kişisel verilerinin korunması, onların gelecekteki dijital kimliklerinin güvence altına alınması açısından kritik öneme sahiptir. Çocukların çevrimiçi ortamlarda paylaştıkları veriler, onların ilerleyen yaşlarda karşılaşabilecekleri sosyal, ekonomik ve yasal sorunlara yol açabilir. Bu nedenle, veri güvenliği politikaları sadece teknik önlemlerle sınırlı kalmayarak çocukların dijital farkındalıklarını ve güvenlik becerilerini de geliştirmeyi hedeflemelidir (Council of Europe, 2016; Gültekin, 2018). Birleşik Krallık'ta uygulamaya konulan "Çocuklar için Uygun Tasarım Kodu" çevrimiçi platformların çocuk kullanıcıların yüksek yararını gözeterek veri koruma standartlarını yeniden düzenlemesini zorunlu kılmıştır. Bu düzenleme, çocukların mahremiyet hakkını yalnızca ebeveyn denetimi üzerinden değil, doğrudan teknoloji şirketlerinin sorumlulukları çerçevesinde korumaya almıştır (Information Commissioner's Office, 2020). Türkiye'de benzer bir düzenleme bulunmadığından, dijital hizmet sağlayıcıların çocukların haklarını ihlal edebilecek tasarım tercihleri konusunda hesap verebilirliği sınırlı kalmaktadır.

Dijital çağda yaşama ve gelişme hakkının sağlanması için çocukların çevrimiçi ortamlarda etkin bireyler olarak gelişim göstermelerini, dijital risklerle

başta çıkabilmelerini ve dijital vatandaşlık becerilerini kazanmalarını zorunlu kılmaktadır. Araştırma bulguları, bu alanlarda önemli fırsatlar ve aynı zamanda ciddi zorluklar olduğunu ortaya koymaktadır. Bulgular, çocukların dijital becerilerinin geliştirilmesinin, onların çevrimiçi risklerden korunmaları ve dijital fırsatlardan en iyi şekilde yararlanmaları için kritik öneme sahip olduğunu göstermektedir.

Dijital okuryazarlık, çocukların çevrimiçi dünyada güvenli, yaratıcı ve etkili bireyler olarak var olabilmeleri için temel bir yetkinlik olarak öne çıkmaktadır (Livingstone vd., 2022). Dijital oyunlar ve sosyal medya platformları gibi dijital araçlar, çocukların yaratıcı düşünme, problem çözme ve dijital medya okuryazarlığı becerilerini geliştirmeleri için güçlü araçlar sunmaktadır (Mascheroni vd., 2022). Ancak, dijital okuryazarlığın teknik becerilerle sınırlı kalmayarak çocukların çevrimiçi ortamlardaki haklarını ve sorumluluklarını anlamalarını da içermesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, dijital vatandaşlık bilincinin yaygınlaştırılması ve çocukların çevrimiçi haklarının korunması, dijital gelişimlerinin kritik bir parçası olarak görülmelidir. OECD'nin dijital eğitim politikaları, çocukların yalnızca dijital araçlara erişimini değil, aynı zamanda bu araçları etik ve bilinçli biçimde kullanabilmelerini de hedeflemektedir (OECD, 2021). Türkiye'de dijital okuryazarlık politikaları daha çok teknik becerilere odaklanmışken, etik kullanım, eleştirel düşünme ve çevrimiçi sorumluluk konuları yeterince öne çıkarılmamaktadır. Bu açıdan OECD'nin yaklaşımı, ulusal politikalara entegre edilmesi gereken önemli bir boyutu temsil etmektedir.

Dijital okuryazarlık kadar önemli bir diğer konu da çocukların çevrimiçi ortamlarda karşılaştıkları risklerle başa çıkabilme kapasitelerinin artırılmasıdır. Dijital bağımlılık, siber zorbalık ve çevrimiçi stres gibi olumsuz etkiler, çocukların psikososyal sağlıklarını ciddi şekilde tehdit etmektedir (UNICEF, 2023; Bağcı & Boztepe, 2025). Araştırma bulguları, çocukların bu tür risklerle başa çıkabilmeleri için psikososyal dayanıklılıklarının geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu tür dayanıklılık, çocukların çevrimiçi dünyada karşılaştıkları stres faktörleriyle başa çıkabilmelerini ve dijital ortamlarda daha sağlıklı sosyal ilişkiler kurabilmelerini sağlar (Hasebrink vd., 2011). Bu bağlamda, çocukların dijital dünyadaki varlıklarının sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi için sadece teknik değil, aynı zamanda duygusal ve sosyal becerilerle de desteklenmeleri gerekmektedir. Aynı zamanda sadece çocukların değil ebeveynlerinin de dijital farkındalıklarının artırılması, çocuklarının çevrimiçi risklerden korunmaları ve dijital fırsatlardan

en iyi şekilde yararlanmaları için kritik öneme sahiptir (Livingstone vd., 2022). Bu nedenle, ailelere yönelik dijital okuryazarlık ve dijital ebeveynlik eğitimlerinin yaygınlaştırılması, çocukların dijital dünyada güvenli ve sağlıklı bireyler olarak yetiştirilmeleri açısından önemli bir strateji olarak öne çıkmaktadır (UNICEF, 2023).

Katılım hakkı, çocukların yalnızca pasif hak öznesi değil, aynı zamanda toplumsal karar süreçlerine aktif katılımcılar olarak yer almalarını öngören temel bir çocuk hakkıdır. Dijital çağ, bu hakkın kapsamını genişleterek çocukların çevrimiçi platformlarda düşüncelerini ifade edebilme, dijital içerik üretme ve politika yapım süreçlerine katılma gibi yeni fırsatlar sunmaktadır (Livingstone vd., 2024). Araştırma bulguları, Türkiye'de çocukların katılım hakkının hala sınırlı olduğunu ve dijital dünyada aktif bireyler olarak tanınmaları için daha kapsayıcı yaklaşımlara ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmalar, dijital platformlarda çocukların görüşlerini özgürce paylaşmalarının onların toplumsal karar alma süreçlerine daha aktif katılmalarını sağladığını göstermektedir (Mascheroni& Ólafsson, 2016).

Dijital katılım yalnızca çocukların dijital içerik tüketicisi olarak görülmemesi gerektiği, aynı zamanda onların dijital kamusal alanlarda aktif katılımcılar olarak yer almalarının desteklenmesi gerektiği anlamına gelir (Livingstone & Third, 2017). Ancak bu tür katılımlar, çocukların dijital ortamlarda maruz kaldıkları siber zorbalık, çevrimiçi manipülasyon ve mahremiyet ihlalleri gibi riskler nedeniyle sınırlanabilmektedir (Stoilova vd., 2021). Çocukların ulusal ve uluslararası düzeyde politika geliştirme süreçlerine aktif katılımları, onların seslerinin duyulması ve toplumsal karar süreçlerine dahil edilmeleri açısından kritik öneme sahiptir. Bu tür katılım, çocukların izleyici değil, karar alıcı aktörler olarak tanınmalarını sağlar (Percy-Smith & Thomas, 2009). Ancak, çocukların politika yapım süreçlerine dahil edilmeleri genellikle sembolik düzeyde kalmakta ve gerçek anlamda karar alma süreçlerine etki edememektedir (Lundy, 2007).

Araştırma bulguları dijital çocuk haklarına ilişkin politika belgelerinde kullanılan dilin; koruyucu, rehberlik eden ama çoğu zaman özerklikten uzak bir çerçeveye sınırlı kaldığını göstermektedir. Araştırma kapsamında incelenen belgeler, çocukların dijital ortamlarda hak öznesi olarak tanımlanmasından ziyade, risk unsuru taşıyan ve korunması gereken kırılgan gruplar olarak sunulduğunu ortaya koymuştur. Bu dilsel yapı, çocuk hakları söyleminin normatif

sınırlarını daraltmaktadır. Bu durum, çocukların dijital dünyadaki varlıklarının yalnızca güvenlik perspektifiyle ele alınmasına yol açmaktadır (Charisi vd.,2022; UNICEF,2023). Bu eğilim Şekil 2’de sunulan kod matrisi ile de desteklenmektedir. Kod matrisi, politika dilindeki yönelimlerin özellikle ‘koruma’ boyutunda yoğunlaştığını, diğer hak boyutlarının ikincil düzeyde kaldığını göstermektedir. Buna paralel olarak Şekil 1’deki kod bulutu, ‘güvenlik’, ‘mahremiyet’ ve ‘risk’ kavramlarının söylemsel düzeyde en görünür öğeler olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu veriler birlikte değerlendirildiğinde, politika belgelerinin dijital çocuk haklarını çoğunlukla koruma-merkezli bir söylemle tanımladığı, hak temelli bütüncül bir yaklaşımın ise geri planda kaldığı anlaşılmaktadır.

Özellikle çocukların dijital dünyadaki risklerden korunmalarını amaçlayan baskın politikalar, onların hak temelli gelişimlerini ve özgürlüklerini sınırlayabilmekte; çocukları dijital dünyada aktif bireyler olarak değil, sürekli korunması gereken kırılgan gruplar olarak tanımlamaktadır (Livingstone & Third, 2017; Criado vd., 2020). Bu durum dijital çocuk haklarının geliştirilmesinde koruma anlayışının diğer haklarla dengede olduğu bir anlayışın geliştirilmesine ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır.

Politika belgelerinde ortaya çıkan bir diğer sonuç eğitim ve bilinçlendirme çalışmalarının çocukların dijital dünyada güvenle var olmaları için kritik öneme sahip olduğuna dair yapılan vurgudur. Bu, çocukların dijital okuryazarlık, medya eleştirisi, çevrimiçi ifade özgürlüğü ve dijital vatandaşlık becerilerini içeren daha kapsamlı bir eğitim yaklaşımını gerektirir. Aksi takdirde, çocukların dijital ortamlardaki sesleri sınırlanabilir ve onların dijital dünyadaki potansiyelleri tam anlamıyla ortaya çıkarılamayabilir (Kahne vd., 2016). Ayrıca, araştırma bulguları dijital çocuk haklarının güçlü ve güncellenmiş sistemsel mekanizmalarla desteklenmesi gerektiği ortaya konulmaktadır.

Türkiye’deki politika metinleri çocukların dijital ortamlardaki güvenliklerinin sağlanabilmesi için mevzuatın güncellenmesi ve yeni hukuki düzenlemelerin geliştirilmesine işaret etmektedir. Bu tür eşgüdümlü yaklaşımlar, yalnızca kamu kurumları arasında değil, aynı zamanda sivil toplum kuruluşları, akademi ve özel sektör gibi geniş bir paydaş yelpazesiyle iş birliği içinde olmayı gerektirmektedir. Bu nedenle, çocukların dijital ortamlardaki güvenliklerinin sağlanabilmesi için sadece mevcut yasal düzenlemelerin güncellenmesi değil, aynı zamanda veri koruma, mahremiyet ve çevrimiçi güvenlik gibi alanlarda yeni hukuki düzenlemelerin de

geliştirilmesi gerekmektedir (Stoilova vd., 2021). Bu tür düzenlemeler, çocukların çevrimiçi dünyadaki haklarını daha etkin koruyabilmek ve onları dijital ortamlarda daha güçlü bireyler olarak yetiştirmek için kritik öneme sahiptir (Livingstone vd., 2014; Criado vd., 2020).

6. SONUÇ

Bu çalışma kapsamında Türkiye'de dijital çocuk haklarına yönelik geliştirilen kamu politikalarının içerik ve yönelimlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Yapılan doküman analizi ve tematik değerlendirmeler sonucunda, dijital çağın çocuk hakları üzerindeki etkilerini yansıtan çok katmanlı politika söylemleri açığa çıkarılmıştır. Araştırma sonuçları Türkiye'deki dijital çocuk koruma politikalarının özellikle son 5 yılda önemli bir dönüşüm sürecinde olduğunu göstermektedir.

Politika belgelerinde yer alan kavramsal çerçeveler, çocukların dijital ortamlarda karşılaştığı fırsat ve riskleri değerlendirmeye çalışsa da bu çerçevelerin hak temelli olmaktan ziyade ağırlıklı olarak koruma odaklı bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. Bu durum çocukların dijital ortamlarda aktif bireyler olarak konumlandırılması ve gelişim, katılım gibi diğer temel haklarının görünür kılınması konusunda daha bütüncül bir yaklaşıma ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Hak temelli bir politika dili, yalnızca riskleri azaltmayı değil çocukların dijital dünyadaki varoluşlarını güçlendirmeyi de amaçlayan politika belgelerini ortaya çıkarabilir.

Çalışma sonuçları sistematik, güncel ve bütüncül kurumsal mekanizmalara duyulan ihtiyacın sürdüğünü ortaya koymuştur. Kurumlar arası eşgüdüm eksikliği, mevzuatın hızla gelişen dijital gerçekliklere uyum sağlayamaması ve çocukların karar alma süreçlerine dahil edilmemesi gibi faktörler politika uygulamalarında yapısal boşluklara neden olabilir. Öte yandan, bazı politika belgelerinde çocukların katılım hakkına yapılan atıflar ve dijital haklarının güçlendirilmesine yönelik temenniler olumlu bir eğilime işaret etmekle birlikte, bu ifadelerin çoğu zaman somutlaştırılmamış, stratejik hedeflere dönüştürülememiş olduğu görülmektedir. Bu bağlamda politika yapıcılar ve uygulayıcılar için öneriler şu şekilde sıralanabilir:

- Kurumsal eşgüdüm ve stratejik uyumun artırılmasına yönelik politikaların gerekliliği öne çıkmaktadır. Dijital çocuk koruma politikalarının yalnızca tek bir kurumun sorumluluğunda değil, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, MEB, BTK, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel

yönetimler gibi farklı aktörlerin eşgüdümlü çalışmasıyla sürdürülebilir bir şekilde uygulanabileceği görülmektedir. Kurumlar arası koordinasyonun güçlendirilmesi, stratejik belgeler arasında uyum sağlanması ve uygulamalarda tekrarlardan ya da boşluklardan kaçınılması önemlidir. Özellikle dijital ebeveynlik, çevrimiçi güvenlik, dijital katılım ve mahremiyetin korunması gibi alanlarda bütüncül bir politika yaklaşımı, etkin bir eşgüdüm mekanizmasıyla desteklenebilir.

- Aile rehberliği ve dijital okuryazarlığın güçlendirilmesi çocukların dijital ortamda daha bilinçli ve güvenli bir şekilde var olabilmeleri açısından kritik önemdedir. Ailelerin, çocukların çevrimiçi davranışlarını yalnızca denetleyen değil, onlara rehberlik eden bir pozisyonda olmaları için “dijital ebeveynlik” becerilerini artıracak eğitim programları ve destekleyici materyallerin yaygınlaştırılmasına ihtiyaç vardır.
- Dijital güvenlik ve mahremiyetin güçlendirilmesi, çocukların çevrimiçi risklere karşı korunmalarının yanı sıra, kişisel verilerinin güvence altına alınmasını sağlayacak daha sağlam düzenlemeler gerektirmektedir. Bu kapsamda ulusal düzeyde teknik altyapının güçlendirilmesi ve uluslararası standartlarla uyumlu mevzuat geliştirilmesi önem taşımaktadır.
- Psikososyal güçlenme ve dijital denge de ihmal edilmemesi gereken bir boyuttur. Çocukların dijital bağımlılıklara karşı direnç kazanmaları ve çevrimdışı yaşamla dijital aktiviteleri dengeli bir şekilde sürdürebilmeleri için psiko-eğitim programları ve okul temelli uygulamalar geliştirilebilir.
- Eşit dijital erişim ve kapsayıcılık sağlanmadıkça dijital hakların adil biçimde uygulanması mümkün olmayacaktır. Dezavantajlı bölgelerde ve kırılgan gruplar arasında dijital uçurumu azaltacak altyapı yatırımlarına öncelik verilmelidir.
- Çocukların katılım ve ifade özgürlüğünün güçlendirilmesi dijital politika belgelerinde daha görünür hâle getirilmelidir. Çocukların yalnızca korunacak özneler değil, dijital dünyada aktif hak sahipleri ve karar alma süreçlerinde söz sahibi bireyler olarak konumlandırılmasına yönelik sürdürülebilir politikalara ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

- ABIDIN, C. (2017). “# Familygoals: Family Influencers, Calibrated Amateurism, and Justifying Young Digital Labor”, **Social Media+ Society**, 3(2), 1-15. <https://doi.org/10.1177/2056305117707191>
- BAGCI, S., & BOZTEPE, M. (2025). “ Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Türk Ceza Kanunu Çerçevesinde Çocuğun Dijital Sömürüsü”. **Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (35), 315-338. <https://doi.org/10.56597/kausbcd.1603173>
- BOWEN, G. A. (2009). “Document Analysis as a Qualitative Research Method”, **Qualitative Research Journal**, 9(2), 27–40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- BRAUN, V., & Clarke, V. (2006). “Using Thematic Analysis in Psychology”. **Qualitative Research in Psychology**, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- CHARISI, V., Chaudron, S., Di Gioia, R., Vuorikari, R., Escobar Planas, M., Sanchez, M. J. I., & Gomez Gutierrez, E. (2022). **Artificial Intelligence and the Rights of the Child : Towards an Integrated Agenda for Research and Policy**. Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- COFFEY, A., & Atkinson, P. (1996). **Making Sense of Qualitative Data: Complementary Research Strategies**. Sage Publications, Inc.
- COUNCIL OF EUROPE (2016). “Council of Europe Strategy for the Rights of the Child (2016–2021)”. <https://rm.coe.int/168066cff8> (Erişim Tarihi: 16.04.2025).
- CRIADO, N., Ferrer, X., & Such, J. M. (2020). “A Normative Approach to Attest Digital Discrimination. *arXiv Preprint ArXiv*, 2007.07092. <https://arxiv.org/abs/2007.07092>
- ÇETİNKAYA BÜYÜKBODUR, A. Ç. (2024). “Çevrimiçi (Yeni Bir Sosyal Çevrede) Çocuk Cinsel İstismarının Önlenmesinde Sosyal Hizmet Uygulamalarının Odağı”, **Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi**, 5(2), 143-164. <https://doi.org/10.61861/spshcd.1583456>

- DIVON, T., Annabell, T., & Goanta, C. (2025). "Children as Concealed Commodities: Ethnographic Nuances and Legal Implications of Kidfluencers' Monetisation on TikTok", **New Media & Society**, 14614448241304657. <https://doi.org/10.1177/14614448241304657>
- DURSUN, C. (2019). "Ebeveynlerin Çocuklarını Sosyal Medyada Teşhiri: Çocuk Hakları Bağlamında Bir Değerlendirme", **Çocuk ve Medeniyet**, 4(8), 195-208. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cm/issue/57214/807915>
- EUROPEAN COMMISSION (2022). "Digital Services Act: Ensuring a Safe and Accountable Online Environment". https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_2545 (Erişim Tarihi: 16.04.2025).
- GÖZEN, Ö., & ŞALDIRAK, G. A. (2023). "Çocuk İşçiliğinin Yeni Yüzü: Kidfluence". **Çocuk ve Medeniyet**, 8(14), 113-135. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cm/issue/83294/1442297>
- GÜLTEKİN, M. (2018). "Sosyal Medyada Çocuğun Kişilik Hakkı İhlaline Karşı Alınabilecek Hukuki Önlemler", **Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 30(1), 99-127. <https://doi.org/10.54831/vanyuiibfd.1114692>
- GÜNGÖR, A. (2021). "Sosyal Medyada Çocuk Hakları İhlali ve Çocuk İstismarı: Instagram Anneleri", **İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi**, 2021(54), 1-24. <https://doi.org/10.47998/ikad.836192>
- HASEBRINK, U., Görzig, A., Haddon, L., Kalmus, V., & Livingstone, S. (2011). "Patterns of Risk and Safety Online: In-Depth Analyses from the EU Kids Online Survey of 9- to 16-Year-Olds and Their Parents in 25 European Countries", **EU Kids Online**. https://eprints.lse.ac.uk/39356/1/Patterns_of_risk_and_safety_online_%28LSERO%29.pdf
- Information Commissioner's Office. (2020). "Age Appropriate Design: A Code of Practice for Online Services". <https://ico.org.uk/for-organisations/uk-gdpr-guidance-and-resources/childrens-information/childrens-code-guidance-and-resources/age-appropriate-design-a-code-of-practice-for-online-services/> (Erişim Tarihi: 16.04.2025).
- KAHNE, J., Middaugh, E., & Allen, D. (2016). "Redesigning Civic Education for the Digital Age: Participatory Politics and the Pursuit of Democratic Engagement",

Theory & Research in Social Education, 44(1), 1-35. <https://doi.org/10.1080/00933104.2015.1132646>

KONUK SOMMER, B. (2025). "Birleşmiş. Milletler Çocuk Hakları Komitesi'nin 25 No'lu Genel Yorumu Çerçevesinde. Dijital Ortamda Çocuk Haklarının Korunmasında Mahremiyet, Güvenlik ve Bilgiye Erişim Dengesi", **İnsan Hakları Yıllığı**, 42(2), 123-154. <https://doi.org/10.69958/ihy.1593592>

KURT, S. (2016). "Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler ve Türkiye Uygulaması", **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, 16(36), 99–127. <https://doi.org/10.21560/spcd.28915>

LIVINGSTONE, S., Third, A., & Lansdown, G. (2024). **Children vs Adults: Negotiating UNCRC General Comment No. 25 on Childrens Rights in The Digital Environment**. In **Handbook of Media and Communication Governance**. Edward Elgar Publishing.

LIVINGSTONE, S., Bulger, M., Burton, P., Day, E., Lievens, E., Milkaite, I., ... & De Wolf, R. (2022). **Children's Privacy and Digital Literacy Across cultures: Implications for Education and Regulation**. In L. Pangrazio & J. Sefton-Green (Eds.), *Learning to live with datafication: Educational case studies and initiatives from across the world*. Routledge.

LIVINGSTONE, S., & Stoilova, M. (2021). "The 4Cs: Classifying Online Risk to Children. (CO:RE Short Report Series on Key Topics)". **CO:RE- Children Online: Research and Evidence**. <https://doi.org/10.21241/ssoar.71817>

LIVINGSTONE, S., Stoilova, M., & Nandagiri, R. (2019). "Children's Data and Privacy Online: Growing Up in a Digital Age. An Evidence Review". https://eprints.lse.ac.uk/101283/1/Livingstone_childrens_data_and_privacy_online_evidence_review_published.pdf (Erişim Tarihi: 16.04.2025).

LIVINGSTONE, S., & Third, A. (2017). "Children and Young People's Rights in the Digital Age: An Emerging Agenda", **New Media & Society**, 19(5), 657-670. <https://doi.org/10.1177/1461444816686318>

LIVINGSTONE, S. (2014). "Developing Social Media Literacy: How Children Learn to Interpret Risky Opportunities on Social Network Sites", **Communications**, 39(3), 283-303. <https://doi.org/10.1515/commun-2014-0113>

- LIVINGSTONE, S., & Helsper, E. J. (2007). "Taking Risks When Communicating on The Internet: The Role of Offline Social-psychological Factors in Young People's Vulnerability to Online Risks". **Information, Communication & Society**, 10(5), 619-644. <https://doi.org/10.1080/13691180701657998>
- LUNDY, L. (2007). "'Voice' is Not Enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child", **British Educational Research Journal**, 33(6), 927-942. <https://doi.org/10.1080/01411920701657033>
- MASCHERONI, G., & Ólafsson, K. (2016). "The Mobile Internet: Access, Use, Opportunities and Divides Among European Children", **New Media & Society**, 18(8), 1657-1679. <https://doi.org/10.1177/1461444814567986>
- MASCHERONI, G., Cino, D., Mikuška, J., & Smahel, D. (2022). "Explaining Inequalities in Vulnerable Children's Digital Skills: The Effect of Individual and Social Discrimination", **New Media & Society**, 24(2), 437-457. <https://doi.org/10.1177/14614448211063184>
- OECD (2021). **Children in The Digital Environment: Revised Typology of Risks**. OECD Publishing.
- ÖZKAYA, P. (2023). "Dijital Dünyada Çevrimiçi Riskler, Bilişim Suçları ve Mağdur Çocuk", **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, (53), 13-42. <https://doi.org/10.54049/taad.1231771>
- PERCY-SMITH, B., & Thomas, N. P. (Eds.). (2009). **A Handbook of Children and Young People's Participation: Perspectives From Theory and Practice**. Routledge.
- STEINBERG, S. B. (2016). "Sharenting: Children's Privacy in the Age of Social Media", **Emory Law Journal**, 66, 839. <https://scholarlycommons.law.emory.edu/elj/vol66/iss4/2>
- STOILOVA, M., Livingstone, S., & Khazbak, R. (2021). **Investigating Risks and Opportunities for Children in a Digital World: A rapid Review of The Evidence on Children's Internet Use and Outcomes**. UNICEF Office of Research.
- TOZDUMAN YARALI, K. (2023). "Başka Bir Evrende Çocuk Olmak: Çocuk Hakları Bağlamında Metaverse". **İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi**, (61), 65-78. <https://doi.org/10.47998/ikad.1133265>

UNCRC (2021). “General Comment No. 25 on Children’s Rights in Relation to The Digital Environment”. <https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-comment-no-25-2021-childrens-rights-relation> (Erişim Tarihi: 10.04.2025).

UNICEF (2017). “The State of The World’s Children 2017: Children in a Digital World”. <https://www.unicef.org/reports/state-worlds-children-2017> (Erişim Tarihi: 14.04.2025).

UNICEF (2023). “Digital Technologies, Child Rights and Well-being”. <https://www.unicef.org/eu/media/2586/file/Digital%20technologies%20policy%20brief.pdf> (Erişim Tarihi: 16.04.2025).